

Ясінська М. І.

*Львівська комерційна академія,
асистент кафедри теорії держави і права.*

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ПІДСТАВИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ У ПРАЦЯХ С. ШЕЛУХІНА

Ключові слова: *державність, нація, політико-правові підстави, суспільно-політична думка, русифікація, Переяславська угода.*

Keywords: *state, nation, political-legal grounds, socio-political thought, Russification, Pereyaslav agreement.*

Постановка проблеми. Гнітючим є той факт, що українському народові з давніх-давен намагались нав'язати думку про те, що він є похідним від інших народів, через що, відповідно, має їм підкорятись. Не погоджуючись з таким станом речей, українці виборюють своє право на вільне, незалежне проживання на власній землі. Крім активної фізичної боротьби, українська нація страждала й від ідеологічного нищення, яке продовжується й у наш час.

Стан дослідження. Становищем української нації переймалась велика кількість українських правників, серед яких одним із найактивніших був Сергій Шелухін. Він займався аналізом історичних документів та писав про те, наскільки підступним є нищення української державності.

Мета дослідження. За рахунок політико-правових підстав довести право української нації на державність. Показати наскільки далеким є уявлення деяких націй про те, що український народ повинен бути їм підвладним.

Вступ. Як відомо, шлях українців до власної державності був довгим та нелегким, багатим на історичні події, які й у наш час мають неоднозначний характер. І. Лисяк-Рудницький писав: “Немає підстав припускати, що прагнення утвердитися як нація серед

українців було у своїй основі слабшим, ніж серед інших новонароджуваних націй. Але, можливо, жодному іншому національному рухові не довелося долати таких великих перешкод” [1, 473]. Щоб мати можливість використати право на власну державність, українському народові потрібно було подолати низку стереотипів та міфів, що їх створювали панівні нації протягом століть. Надзвичайно важко було зруйнувати міф про єдину великоросійську націю, в якій українці були лише етнографічною гілкою. Неодноразово український народ змушений був доводити, що він є окремою нацією, а тому має повне право на самостійне державне існування. Під час боротьби за власну державність український народ опинявся на узбіччі історичного прогресу, намагаючись перебороти потужний опір, вкрай упереджене і недоброзичливе ставлення до нього інших суб'єктів політичного життя, оскільки вирішення українського питання докорінно змінювало баланс сил не лише в межах Росії та Австро-Угорщини, а й Європи загалом [2, 54].

Виклад основного матеріалу. Представники української наукової еміграції, безпосередні учасники подій 1917–1920 рр., вагому частину своїх науково-теоретичних праць присвятили обґрунтуванню політико-правових підстав української державності та можливим шляхам її реалізації. Розумовий потенціал українців дав змогу науково підтвердити самодостатність та відокремленість українського етнонаціонального буття. Теоретики української суспільно-політичної думки, захищаючи право на власну державність, зуміли вирватись з об'ємів російського та польського світосприйняття [3, 182].

Концепція українського державного будівництва С. Шелухіна бере свій початок із обґрунтування ним політико-правових підстав української державності. Вирішуючи вказану центральну проблему, він запропонував можливі шляхи розвитку Української держави на основі національного і світового досвіду. Будучи фахівцем з міжнародного права, вчений розвивав ідею суверенітету держави у міжнародних відносинах, він також акцентував увагу на зовнішньополітичних орієнтирах України. Аналізуючи тогочасні та минулі події міжнародної практики, С. Шелухін робить спробу обґрунтувати найбільш ймовірний варіант становлення України як повноцінного суб'єкта міжнародних відносин, встановити її місце на геополітичній карті світу.

Здійснюючи наукові дослідження та аналіз подій національно-визвольних змагань 1917–1920 рр., вчений вивів основні завдання державницьких устремлінь українців, а саме: жити на власній землі при повній політичній незалежності; всесторонньо розвивати свою національну культуру; будувати систему добросусідських і мирних відносин з усіма народами; підтримувати стосунки з новоутвореними державами колишньої Російської імперії на основі вільних міжнародних договорів; уникати будь-якої імперської політики, а також можливість добровільного приєднання до міжнародних угод. Тож, з цілковитою упевненістю можна говорити про першочергову мету українського народу, яка полягала у відновленні власної державності та її економічного добробуту. Вчений висловив переконання в тому, що український народ на своїй землі може і хоче реалізувати проголошені цілі відповідно до своєї національної ідеології за наявності можливості вільно обирати та співпрацювати з іншими державами.

Намагаючись підтвердити права українців на самостійне існування, вчений спрямовував свою увагу на два переломних моменти в історії становлення української державності: 1) умови договору 1654 р. Б. Хмельницького з московським царем; 2) державно-правові наслідки абдикації царя в лютому-березні 1917 р. Очевидною є проблема російсько-українських взаємин, яку С. Шелухін вважав досить складною.

Крім С. Шелухіна питання української державності вивчали й інші учені, серед яких був і О. Ейхельман, який так написав про суспільно-політичне становище українців в межах Російської імперії: “...Попередню неправду, пануючу в державах: примушення нації жити в чужій національній державі, – де вона не одержує повного задоволення своїх національних потреб та ідеалів, а, навпаки, часто терпить гніт і навіть приниження, – ця неправда, яка містить в собі таку масу образ для національної свідомості, і яка вимагає до всього цього ще обов’язкової лояльності і патріотизму відносно гнобителів, пануючих в державі за правом сильнішого...” [4]. Вчені засуджували такий формат україно-російських взаємовідносин, адже він не відповідав демократичним і правовим основам міжнародних відносин.

На превеликий жаль доводиться констатувати, що століттями український народ переживав процес русифікації, нищення культури та національної самобутності. Політичні та фізичні насильства

над українцями були тривалими та важкими: “...Продовжувалась політика викорінення всіх національних, культурних і релігійних особливостей українського народу, який складав більшість населення України. Проводилась русифікація української школи, української церкви і переслідування української мови, яка у відношенні до російської мови утворювала окрему гілку, як окремі південно-слов’янські мови, чеська і польська мови” [5, арк. 86]. Варто відзначити, що навіть при таких несприятливих умовах український народ зміг зберегти національні традиції та національну ідентичність, ідеологію, не меншою мірою, ніж поляки, грузини, вірмени та інші народності. Можна говорити про протилежний ефект централізованої антиукраїнської політики царської Росії. Вона призвела до посилення протистояння і ворожнечі між українцями і росіянами, які виступали у ролі гнобителів національної культури України. На думку С. Шелухіна закономірним був опір української сторони з початку укладення Переяславської угоди та спроби реалізувати своє право на самостійність.

С. Шелухін як і О. Ейхельман уникали політичної упередженості та вказували на факт спотворення історико-політичної науки, особливо намагання представників російських наукових шкіл фальсифікувати первинний зміст Переяславської угоди, трактуючи її виключно як акт об’єднання народів, васалітет, залежність. С. Шелухін неодноразово наголошував на тому, що Переяславська угода є виключно союзним договором, укладеним між Україною як суверенною державою і московським царем. Враховуючи це, суспільно-політичне насильство Москви щодо України, наголошує С. Шелухін, було протиправним [6, 404–408]. На противагу йому Р. Лашенко розглянув Переяславську угоду як своєрідний компроміс, до якого вдався Б. Хмельницький, щоб виробити легальну форму відокремлення України від Речі Посполитої [7, 96]. Схожою до цих тверджень була позиція І. Лисяка-Рудницького, зокрема він писав, що угода в Переяславі не означає “воз’єднання” України з Росією та поглинання України російською державою [1, 73].

Висновки. Завдяки працям С. Шелухіна ми можемо по-новому зрозуміти та оцінити відомі факти української революції початку ХХ ст. Не зважаючи на те, що українська революція не досягнула своєї остаточної мети, проте вона внутрішньо трансформувала

суспільство України, перетворивши українців у модерну політичну націю. Щоб з'ясувати сутність проблем, характерних для процесу політичного самовизначення української нації, С. Шелухін здійснив аналіз історичного минулого, розглянув передумови виникнення труднощів державотворчого процесу і, базуючись на ній, запропонував концепцію державницького розвитку України.

Список використаних джерел

1. **Лисяк-Рудницький І.** Історичні есе / І. Лисяк-Рудницький. – К.: Основи, 1994. – Т. 1. – 530 с.
2. **Суспільно-політичні трансформації в Україні:** від задумів до реалій / [В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.]. – К.: Парламентське вид-во, 2009. – 536 с.
3. **Турчин Я. Б.** Державотворчі ідеї О. Ейхельмана: еволюція інституційних вимірів політики. – Л., 2011. – 599 с.
4. **Ейхельман О.** Вступ до проекту конституції УНР / О. Ейхельман // Народна справа. – 1920. – 14 жовтня.
5. **Ейхельман О.** Лист до Прем'єр-міністра / О. Ейхельман // ЦДАВОУ. Ф. 3882. Ейхельман Отто Оттович (1854–1943), оп. 1, спр. 14. Проект статуту Міністерства закордонних справ. Копія конвенції про міжнародне правове союзне об'єднання заключне між урядом УНР з “Донською демократичною групою”, письма О. Ейхельмана до міністра закордонних справ та ін., арк. 85–91.
6. **Шелухін С.** В справі проектів про майбутній лад на Україні / С. Шелухін // Воля, 1921. – Т. 1. – Ч. 11–12. – С. 404–408.
7. **Потульницький В. А.** Історія української політології (Концепції державності в українській зарубіжній історико-політичній науці) / В. А. Потульницький. – К.: Либідь, 1992. – 232 с.

Анотація

Стаття відображає підстави української державності, які досліджував Сергій Шелухін. Відомим є факт заперечення існування української держави та української нації та спроби насадження проросійської ідеології. Виборювання своїх прав на незалежність та на проживання на власній землі є болючим та актуальним питанням як десятки та сотні років тому, так і в наш час.

Summary

The article reflects the grounds Ukrainian statehood, research which, among other scientists, engaged and Sergey Shelukhin. It is well known fact denying the existence of the Ukrainian state and Ukrainian nation and attempts planting pro-Russian ideology. The struggle for their rights and independence to stay on their own land is painful and current issues as tens or hundreds of years ago and today.